

Arnolfini, Redegørelsen til Johannes Sylvius for hans Overgang til den katolske Kirke (De propria conversione) og den mere udførlige Fremstilling heraf (Defensio epistolæ de propria conversione) giver saaledes yderst vigtige Bidrag til Forstaaelse af Stenos hele Aandsudvikling, specielt af hans Dragelse mod Romerkirken og sluttelige Trosskifte. Andre Skrifter kaster nyt Lys over Tidens almindelige aandshistoriske Situation, f. Eks. over Stenos Forhold til Spinozakredser, til Leibniz og til Synkretismen, og mange Steder findes der værdifulde Oplysninger vedrørende danske Forhold og Personligheder, saaledes om hans hjemlige Modstandere Professor Christian Nold og Præsten Johan Brunsmann.

Man maa derfor meget ønske, at det maa lykkes Udgiverne med de resterende Bind at faa det stort anlagte Værk ført til Vejs Ende. Ikke mindst det afsluttende Bind, der skal bringe Stenos Breve i snævrere Forstand, vil sikkert blive betydningsfuldt i historisk Henseende. Hvad der allerede er udkommet, tjener i høj Grad til Ære baade for Udgiverne og for de Institutioner, der har bekostet Udgivelsen. Hvilket Værd man end vil tilkende Indholdet i sig selv, Stenos Resultater og Forudsætninger, afrunder denne Udgave Helhedsbilledet af Steno som Aandspersonlighed. Som i sine naturvidenskabelige Skrifter fremtræder han ogsaa i sine teologiske som en skarp Tænkner, en klar Skribent, en fornem Aand.

Bjørn Kornerup.

Breve fra og til Rasmus Rask. Udgivet af det danske Sprog- og Litteraturselskab ved Louis Hjeltslev. I—II. (1941).

Professor Louis Hjeltslev har allerede gjort sig fortjent ved at udgive Rasmus Rasks *Udvalgte Afhandlinger* i tre Bind (1932—35, samtidig en tysk Udgave). Til dette monumentale Arbejde der bestaar i en tekstkritisk bearbejdet og kommenteret Nyudgave af en væsentlig Del af Rasks Produktion, slutter sig nu paa værdig Vis en Udgave af et omfattende Udvalg af hans Breve. De to Bind, der foreligger, bringer Brevenes Tekst og en Brevregistrant. Et tredje Bind vil bringe det videnskabelige Apparat (tekstkritiske Oplysninger, Kommentar og Registre).

For en Filolog er det en Fornøjelse at arbejde med denne Udgave. De nøjagtige Principper for Gengivelsen af Brevteksterne finder man fyldestgørende angivet i Forordet. Selve Gengivelsen er præget af en sjælden Omhu og Nøjagtighed, man er overalt sikker paa, at det virkelig er Originalens Ordlyd og Stavemaade, man har for sig. Hvad det betyder, at man har en saadan Tekst,

der fyldestgør ethvert filologisk Krav, det bliver man til fulde klar over, naar man tænker paa Tekster, der udgives med tillempet Læsemaade. En Udgivervirksomhed, som ikke tilfredsstiller de tekstkritiske Principper, der oprindelig er udformet inden for den klassiske Filologi, kan næppe betegnes som fuldt ud videnskabelig tilfredsstillende.

Udgiveren har gjort et stort Arbejde for at skaffe sig Kendskab til samtlige bevarede Breve fra og til Rask, og han registrerer i alt 1067. Udvalget omfatter 307 Breve, deraf 289 in extenso. Registranten omfatter ikke Breve, der kun kendes gennem korte Citater eller Referat, og det er i og for sig beklageligt. Det vil f. Eks. sige, at man ikke finder de Citater af Breve fra Rasks Skoletid, der gengives af N. M. Petersen i hans Fortale til Udgaven af Rasks *Samlede Afhandlinger*. Disse Citater er ellers af stor psykologisk Interesse, og man havde gerne set dem paa deres Plads blandt de udvalgte Breve. Hvad der har bevæget Udgiveren til ikke at tage dem med er tilsyneladende ene og alene deres ringe Omfang. Udeladelsen skyldes ikke, at man her ikke har de originale Breve, for f. Eks. Nr. 438 aftrykkes jo uden videre efter N. M. Petersen. Men om saadant kan man selvfølgelig altid diskutere. Professor Hjelmlev vil antagelig hævde, at korte Citater og Referater rettelig hører hjemme i den Biografi af Rask, han forbereder.

For Udvælgelsen af de Breve, der gengives, har Hovedformaalet, som det hedder i Forordet, været at give en alsidig Repræsentation for alle Perioder, alle Korrespondentgrupper og alle Emnekredse inden for Rasks Korrespondance. Man vil næppe savne noget Brev, der handler om lingvistiske Materier, men man kunde godt ønske at gense nogle flere af de kendte Breve — f. Eks. de Skildringer fra Island, der er udgivet i Molbechs *Athene* og hos N. M. Petersen (Registrantens Nr. 79 og 80), den fra N. M. Petersen og Rønning kendte Beskrivelse af Ankomsten til Moskva (Nr. 388), det i Nyerups *Magazin for Rejseiagttagelser* og hos Petersen udgivne Nr. 422 med dets persiske Oplevelser og sidst, men ikke mindst de Breve fra Rasks sidste Dage, der i saa høj Grad levendegør hans Situation — nemlig de to, til Stifmoderen og til Halvsøsteren Maren, der blev udgivet i *Illustreret Tidende* i Hundredaaret for hans Fødsel (Nr. 1041 og 1042), og den lille Billet, man kender fra Rönning's Mindeskrift (Nr. 1046). Breve som de aldrig udgivne Nr. 551 til Stifmoderen og Nr. 627 til Stiffaderen og det et saa afsides Sted som *Wisbechs Almanak* 1914 udgivne Nr. 1026 til den før nævnte Halvsøster er man ogsaa nysgerrig efter at faa at se. De, der interesserer sig for

Mennesket Rask, kunde nok ønske, at saadanne Breve var taget med, og det laa vel næppe heller uden for Udgavens Plan. Men igen her kan man jo haabe, at de vil blive udnyttet i Rasks Levnedbeskrivelse.

At en Udgave som denne af Rasks Breve er af overordentlig Værdi, behøver man vist ikke at fremhæve. Deres meget store sprogvidenskabelige Betydning skal ikke omtales her. Ikke mindre interessant er det Indtryk, man faar af den Tids lærde Republik. Mænd som den fine P. E. Müller og den gode Rasmus Nyerup kommer til at staa lyslevende for en. Men først og fremmest har Brevene Betydning ved den Karakteristik, de giver af Rask selv. Nogle af dem kendte man ganske vist i Forvejen, men de har ikke altid været udgivet lige omhyggeligt og ofte paa vanskelig tilgængelige Steder. De kommer ganske anderledes til deres Ret, naar de som her kan læses i Sammenhæng.

De morsomste er dem fra Rasks Ungdom. Som senere H. C. Andersen kommer denne lille iltre Fynbo og erobrer København med Fynd og Klem. Man faar et Indtryk af hans nervøse Sind og aner lidt af en Forklaring i et Udbrud som dette til Johan v. Bülow (Nr. 57): »stundum fortryder det mig at jeg ikke som Bondedreng skulde vedblive at gotte mig ved Livet og Naturen i en halv ubevidst Tilværelse«. Men Molbechs Dom om ham er dog fuldstændig hen i Vejret: »Seine Manier ist wahrhaft bäurisch, nicht bloss in Grobheit, sondern auch in Geschmacklosigkeit. Es gilt von seiner Art: Den er ham ikke i Klæderne skaaret, men i Kiödet baaret. Freilich, dass er in einer Bauernhütte geboren ward, mag ihm zur Ehre gereichen; aber nicht, dass er bäurische Rohheit und Ungeschliffenheit sein ganzes Leben durch mit sich herumträgt — und dabei, was man zugleich gelehrter Bauernstoltz nennen kann« (*Briefwechsel der Gebrüder Grimm mit nordischen Gelehrten*, herausg. von Ernst Schmidt, p. 194). Det er en Bemærkning, der baade er ondsksfuld og dum. Rask er tværtimod præget af Finhed og Gratie. Nej, det, der ikke mindst paa mindre Aander kunde virke stødende ved Rask, var absolut ikke »Bondskhed«, men snarere en Personlighedens Udfoldelse, der var aldeles selvstændig og udogmatisk og ganske tog Pusten fra dem. Han siger i et Brev til Bjarni Thorsteinsson (Nr. 24): »Jeg har søgt at afdrage mig fra Opdragelse, Vane, Lidenskab, Autoritet i den højeste Grad det har været mig muelig«. Han gaar altid lige paa, og derfor kan han godt være taktløs. I Nr. 13 fortæller han Bülow om nogle fortrædelige Forhandlinger om et Arbejde, han skulde udføre for den Arnamagnæanske Kommission; »saa frasagde jeg mig det

rent ved et Brev til Kommissionen, som jeg indleverede til et senere Møde, og som jeg siden har hørt man tog mig meget fortrydelig op, fordi jeg saavel uden al Finhed og Skjul som og uden Bitterhed havde sagt min Hiertens Mening ligefrem«. Se ogsaa Nr. 22, ligeledes til Bülow: »Natur og Opdragelse har gjort mig det næsten umueligt at indklæde min Mening i kunstige Omsvøb«, og Nr. 34, til Wilhelm Grimm: »Verzeihen Sie mir nun, verehrungswürdigster, dasz ich ein Biszchen frey und derb geschrieben habe, es ist nun so einmahl die Art der Nordbewohner, aber es steckt nichts böses dahinter, und seyn Sie versichert dasz ich zu Ihrem Dienste auf jeder möglichen Art von dem Herzen bereit bin«. Det var denne lidt for ligefremme Tone, der til sidst førte til det beklagelige Brud med Jacob Grimm (cf. Brevene Nr. 612, 632 og 652).

Saa længe Rask bevæger sig paa Sprogenes Omraade, sprudler han af Genialitet, men den Overlegenhed, han fornemmer lige over for sproglige Fænomener, giver ham uden videre, naar han taler om andre Ting, en Sikkerhed, der undertiden er falsk. Han er, da han skriver det ovenfor citerede Brev til Thorsteinsson, imellem 23 og 26 Aar, og man forbavses og imponeres af det Overbevisningens Mod, den hensynsløse Ærlighed, han lægger for Dagen, men man forstemmes, naar man ser paa den Gymnasiastvisdom, der kommer ud af det (det moralske kontra det fysiske, den fysiske Grundenhed o. s. v.). I Nr. 87 udvikles lignende filosofiske Tanker.

Hans Dom over Grundtvig (i Nr. 51) er saa karakteristisk, at jeg gerne vil anføre den i sin Helhed: »Derimod vilde jeg nödig sættes i Klasse med Grundtvig, hvorvel jeg tilstaar han og hans Meninger ligesaavel bör tolereres som jeg og mine, og at jeg ligesom han befinder mig paa en Yderlighed kun at min er hans ganske modsat, jeg tilstaar ogsaa at mine Meninger ere mere afvigende fra de almindelige end hans, ikke desmindre synes mig der ingen egentlig Sammenligning kan finde Sted ti Fritænkeren lader sig overbevise om alt, naar man forelægger ham tilstrækkelige Grunde, efter som han antager Fornuften som Dommer og Criterium veritatis, men Sværmeren lader sig i Evighed aldrig overbevise efter som han sætter en dunkel og forstemt Følelse over Fornuften, og antager Virkningerne maaskje blot af en opblæst Mave for guddommelige Indskydelser. Hin staar som paa en Høj, hvorfra det er ham let at stige ned til hvilken Side han maatte finde rigtigere, denne sidder som i en Hængedynd, hvori han kommer des dybere jo mere man arbejder paa at rive ham løs«. Jævnfør, hvad han i Nr. 57 skriver til Bülow om Grundtvig

og Molbech: »Det er formodentlig den fatale Mystisisme, der gjør deres Hjerter forstemt som deres Følelser, og smitter deres Tænkemaade saavel som deres Tankegang«, og i Nr. 75 den afvisende Dom om Grundtvigs Verdenskrønike. Man forstaar, at den romantiske Filosofi var Rask en Pestilens, og han siger det udtrykkelig til Bülow i Nr. 65: »I Stockholm og Upsal er opvakt en ganske overordentlig Interesse for den Islandske og Danske Literatur, saavel som for den tyske mystiske Filosofi, besynderligt er det hvorledes Studiet af de herlige Lævninger fra det gamle Norden overalt skal forenes med den lyssky Filosofi, hvorvel intet kan være i sin hele Natur mere stridende derimod end netop vore Fædres gamle Videnskabelighed«. Det er mærkeligt nu bagefter at se saadanne Udtalelser, naar man betænker, hvordan Romantikken sugede Næring af Sprogsammenligningens mageløse Opdagelser, ikke mindst af den største af dem alle: at Sprog ikke bare er Skrift og Grammatik, men noget levende, noget lydligt. Rasks Livssyn var tilsyneladende ganske uberørt af det Aandens Vejr, der indvarsledes ved Steffens' Forelæsninger paa Elers' Kollegium. Men jeg skal nøjes med denne Antydning, selv om der her er et Tema, det nok var værd at udføre nøjere.

Med stor Forventning ser man nu hen til det tredie Bind, der vil hjælpe Læseren til det fulde Udbytte af Brevene. Og med endnu større Længsel venter man paa den store Biografi af Rask, som Professor Hjelmlev forbereder. Med al Anerkendelse af N. M. Petersen, Rønning, Prof. Jespersen o. s. v. savner man jo en Bog, der giver en virkelig udtømmende og sikkert underbygget Beskrivelse af Rask. Alt for mange Problemer i hans ydre Liv er stadig uløste, og en Vurdering af hans videnskabelige Indsats har vel ikke kunnet gives før nu (cf. Lektor Poul Andersen i *Fra Rask til Wimmer*). Først nu kan man rigtig se, hvordan Rask og de andre Grundlæggere af Videnskaben om Sproget ved de vide Udsyn og den store Sammenhæng, de aabenbarede, har præget al historisk Opfattelse. Professor Hjelmlev siger i Forordet til *Udvalgte Afhandlinger*: »Men foruden at være sproghistoriker var Rask ogsaa sprogsystematiker, og han har særlig paa den almene grammatiks omraade lagt et grundlag, hvis betydning først vor tid fuldt kan erkende. Forud for sin tid som han var, er han langt mere i pagt med nutidens bestræbelser end med sin samtids« (p. XI). Med disse Ord kan sammenstilles hvad N. M. Petersen sagde i sin Fortale i 1834: »Således ville ogsaa mange af Rasks Granskninger, især da han i meget gik forud for sin Tidsalder, først om lang Tid, måske om halvhun-

drede, om hundrede År bære fuldmodne Frugter« (p. 100). Fra alle Sider maa man glæde sig over, at der nu bliver oprejst et Æresminde, der er den store Forsker værdigt.

Poul Johs. Jensen.

Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum. Italy Part I—III; Sicily Part I—II; Thrace Part I (Copenhagen 1942).

Numismatiken er som historisk Hjælpevidenskab af stigende Betydning. Men dette er ingenlunde kommet til almindelig Bevidsthed inden for de nordiske Historikeres Kreds. Med Kr. Erslev som Forløber har i moderne Tid dog Mænd som Sture Bolin og Gunnar Mickwitz vist, hvilke Bidrag Mønterne, og navnlig Møntfundene, kan give til den almindelige Historie. Maaske skyldes da den Overlegenhed, hvormed man som Regel endnu betragter denne Videnskab, at Mønterne i det Ydre er saa uanselige Kilder, og de smaa er jo nu en Gang udsatte for at blive oversete. Men man behøver ikke at være Spaamand for at forudsige, at denne Art af Kilder inden for al Historie vil blive stadig mere paaskønnet.

Ganske særligt er dette Tilfældet med Oldtidshistorien. Om den ældre hellenske Historie gælder det, at den hovedsageligt maa opbygges paa Beretninger, tidt af temmelig sen Oprindelse; de skrevne Levninger begynder først fra o. 450 f. Kr. at faa nogen Betydning som Kildestof (de attiske Tributlister), og det er egentlig først i Hellenismens Tidsalder, at de bliver Hovedkilden for Historieforskningen (de ægyptiske Papyri). Til Erstatning herfor maa man i de tidligere Perioder søge Støtte hos Sprog- og Stednavneforskning, Etnologi, Religionsvidenskab, Arkæologi m. fl. Inden for Arkæologien indtager Numismatiken en særlig Plads. Mønterne er som Levninger tillige Førstehaandskilder, thi mens de øvrige Kunstværker som Regel kun foreligger for os i Kopier, er de sikre Originaler. Dernæst foreligger de i store Mængder, ogsaa uden for de Lande, hvor de er opstaaede; de er herved lettere tilgængelige for Forskere end det meste andet arkæologiske Stof. Selv om de ikke altid bærer Indskrifter, kan de gennem deres Emblemer med stor Sikkerhed stedfæstes. Ganske vist er Tidsfæstelsen mindre absolut, fordi de kun sjældent har Aarstal, men dog kan man som Regel gennem Stempel- og Stilundersøgelser fastslaa deres Kronologi med et Spillerum af et eller nogle faa Decennier. Disse lange Møntrækker, som kan oplægges, giver — foruden deres Bidrag til Religions- og Kunsthistorien, der paa